

DOI: 10.15330/ukrst.20.207-217
УДК 81'44[811.111+811.161.2]

**СЛОВОТВІРНІ КАТЕГОРІЇ «СИЛЬНИЙ ВІЯВ ОЗНАКИ»
ТА «НАДМІРНИЙ ВІЯВ ОЗНАКИ» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
В ЗІСТАВЛЕННІ З АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ**

Богдан ГРЕЩУК

кандидат філологічних наук, провідний фахівець

Навчально-наукового інституту українознавства при ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Україна, Івано-Франківськ).

E-mail: akellapostal2@gmail.com

Web of Science Researcher ID: Q-8169-2018

ORCID ID: 0000-0002-8764-0398

У статті в зіставному аспекті проаналізовано категоризування дійсності словотвірними засобами в сегменті словотвірної семантики «сильний вияв ознаки» та «надмірний вияв ознаки» у внутрішньоприметниковій деривації в українській та англійській мовах. Встановлено, що в українській мові в основі утворення деад'єктивів словотвірної категорії «сильний вияв ознаки» лежить словосполучення прислівника-модифікатора «дуже» і твірного приметника: дуже білий – білюсінкий, дуже старий – старезний, дуже добрий – предобрий. В українській мові категоризування сильного вияву ознаки словотвірними засобами репрезентують дериваційні моделі із суфіксами -есеньк-, -ісіньк-, -усіньк- (-юсіньк-), -ущ- (-ющ-), (-ющ-), -уч- (-юч-), -езн- (-елезн-), -енн- та префіксами пре-, пра-. Кожна з моделей має свої особливості, які стосуються семантичних типів твірних приметників, емоційно-експресивного забарвлення та сфер функціонування деад'єктивів. Периферію словотвірної категорії «сильний вияв ознаки» в українській мові становлять моделі із запозиченими префіксами ультра-, архі-, супер-, екстра-. Коло деад'єктивів із такими префіксами постійно розширюється. Більшість дериватологів від приметникові деад'єктиви на зразок «завеликий, надгустий» розглядає в межах словотвірного значення «високий вияв ознаки». У статті обґрунтовано, що такі деад'єктиви репрезентують не словотвірну категорію «сильний вияв ознаки», а окрему дериваційну категорію «надмірний вияв ознаки». В англійській мові категоризування сильного вияву ознаки словотвірними засобами немає. Мовна категоризація світу в зазначеному сегменті здійснюється синтаксичними засобами, зокрема словосполученнями прислівників «very, quite, uncommonly» та приметника або лексичною семантикою простого ад'єктива, наприклад: aged 'старезний', wee, тіпу 'малюсінкий', furious 'злющий' та ін. Натомість категоризування надмірного вияву ознаки в англійській мові відбувається за допомогою словотвірних засобів, зокрема дериваційних моделей із префіксами over-, super-, ultra-, hyper-. Вони розрізняються між собою продуктивністю типами семантики твірних приметників

та сферами функціонування. Ядро словотвірної категорії «надмірний вияв ознаки» в англійській мові становлять утворення з префіксом *over-*, а периферію – деад'єктиви з іншими префіксами.

Ключові слова: деад'єктив, словотвірна категорія, словотвірне категоризування, сильний вияв ознаки, надмірний вияв ознаки, українська мова, англійська мова.

Обґрунтування та формулювання дослідження. Словотвірні категорії є одним із засобів мовної категоризації дійсності. У внутрішньоприметниковій деривації виокремлюються словотвірні категорії з модифікаційними словотвірними значеннями «сильний вияв ознаки» та «надмірний вияв ознаки». Важливим завданням сучасної лінгвістики є зіставно-типологічне дослідження зазначених категорій в українській та англійській мовах, оскільки такі студії дають змогу з'ясувати універсальне й індивідуально-мовне в мовній категоризації світу словотвірними засобами.

Мета пропонованої статті – лінгвістичний аналіз словотвірних категорій «сильний вияв ознаки» та «надмірний вияв ознаки» в українській мові в зіставленні з англійською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Словотвірна категорія «сильний вияв ознаки» охоплює похідні відприметникові ад'єктиви, словотвірна семантика яких виражає сильний ступінь інтенсивності ознаки в предметі, більший проти можливої звичайної, зафіксованої в значенні твірного приметника.

В основі утворення деад'єктивів словотвірної категорії «сильний вияв ознаки» лежить словосполучення прислівника – модифікатора *дуже* і твірного приметника: *дуже білий – білюсінький, дуже старий – старезний, дуже добрий – предобрий* і т. ін. В українській мові категоризування сильного вияву ознаки словотвірними засобами репрезентують суфіксальні й префіксальні дериваційні моделі.

Деад'єктиви з суфіксами *-есеньк-*, *-ісіньк-*, *-усіньк-* (*-юсіньк-*)

Приметникові суфікси *-есеньк-*, *-ісіньк-* поєднуються з однаковими типами основ, часто утворюючи словотвірні пари від одного твірного приметника, пор.: *любесенький – любісінький, живесенький – живісінький, сивесенький – сивісінький, здоровесенький – здоровісінький* і т. д. Співвідносні вони й за кількістю – 64 і 63 утворення. Спільнофункціональний суфікс *-усіньк-* (*-юсіньк-*), що виявляється в кількох деад'єктивах, теж творить словотвірні паралелі з попередніми деад'єктивами: *молодесенький – молодісінький – молодюсінький, тонесенький – тонісінький – тонюсінький* тощо. Їхньою особливістю є й те, що в них «градаційний і експресивно-оцінний моменти виступають у нерозривній єдності» [3, 139], кожний дериват, крім сильного вияву ознаки, виражає пестливість.

В українській мові модифікації ознаки щодо посилення її інтенсивності за допомогою суфіксів *-есеньк-*, *-ісіньк-*, *-усіньк-* (*-юсіньк-*) зазнають приметники, які виражають внутрішні якості когось чи чогось – *тугесенький, радесенький, рідесенький, м'якесенький, милесенький, теплесенький, сумнесенький, смирнесенький, добресенький, солодісінький, свіжісінький, байдужісінький, тверезісінький, веселісінький, милісінький,*

холоднісінький, щирісінький, мокрісінький; солодюсінький та ін. або їхні зовнішні ознаки – рябесенький, кривесенький, сивесенький, худесенький, малесенький, білесенький, рівнесенький, зеленесенький, синесенький, гарнесенький, чорнесенький, янесенький, сіресенький, жовтесенький, коротесенький, сивісінький, вузісінький, малісінький, білісінький, голісінький, прямисінький, срібнісінький, рівнісінький, темнісінький, тонісінький, гарнісінький, чорнісінький, сірісінький, босісінький, жовтісінький; малюсінький, тонюсінький, гарнюсінький та ін.

Поодинокі деад'єктиви зазначеної словотвірної категорії утворено від прикметників, які виражають темпоральні (*ранесенький, пізнісінький*), локативні (*близесенький*) ознаки та ознаки особи з її віковими особливостями (*солодісінький, молодюсінький*).

Деад'єктиви із суфіксом **-ущ-** (**-ющ-**), **-уч-** (**-юч-**)

Словотвірне категоризування сильного вияву ознаки за допомогою суфіксів **-ущ-** (**-ющ-**), **-уч-** (**-юч-**), виявлене відповідно у 23 та 22 деад'єктивах, в українській мові «супроводжується загальним негативно-оцінним значенням відповідно до семантики нейтральних якісних прикметників» [3, 142]. У модифікації інтенсивності ознаки в бік її посилення обох типів деад'єктивів задіяні прикметники, які виражають внутрішні, фізичні якості предметів, осіб – *жаднючий, завзятучий, проклятучий, злючий, злючий, холоднючий, холоднючий, важнючий, кислючий, міцнючий, мокрючий, твердючий, хитрючий, ситючий, силючий, смачнючий*, а також ті, що позначають зовнішні ознаки – *бруднючий, товстючий, гострючий, жирнючий, товстелючий, поганючий, страшноючий, худючий, худючий*. У деад'єктиві *багатючий* модифікованою є ознака особи за її соціальним статусом.

Деад'єктиви із суфіксом **-езн-** (**-елезн-**), **-енн-**

Суфікси **-езн-** (**-елезн-**), **-енн-**, за допомогою яких утворено відповідно 21 та 19 деад'єктивів, модифікують інтенсивність ознаки в бік її посилення практично одного кола прикметників, формуючи спільноосновні різноформантні пари деад'єктивів: *величезний – величенний, височезний – височенний, здоровезний – здоровенний* і т. ін.

Як і в попередніх групах деад'єктивів словотвірної категорії «сильний вияв ознаки», модифікуються значення твірних прикметників, які виражають зовнішні ознаки предметів, осіб – *величезний, величенний, височезний, височенний, глибочезний, глибоченний, грубезний, довжезний, довженний, довжелезний, сивезний, страшезний, страшенний, товстелезний, товстенний, широчезний, широченний* та які позначають внутрішні якості предметів або осіб – *блаженний, важезний, важчезний, важенний, добрезний, добренний, жаденний, здоровезний, здоровенний, ситенний, тяжезний, тяженний*.

Окремі модифікації ознаки за допомогою суфіксів **-езн-**, **-енн-** стосуються прикметників темпоральної (*давнезний*), локативної (*далечезний, далеченний*) семантики та тих, які виражають вікові особливості особи (*старезний, старенний*).

Деад'єктиви з префіксами **пре-**, **пра-**

Словотвірну категорію «сильний вияв ознаки», яку формують деад'єктиви на базі твірних прикметників нейтрального ступеня інтенсив-

ності ознаки шляхом її модифікації в бік посилення, в українській мові репрезентовано також префіксальними моделями. Ядро префіксальних деад'єктивів із семантикою сильного вияву ознаки становлять деривати з префіксом **пре-**. В українській мові «практично кожен якісний прикметник може поєднуватися з цим префіксом» [3, 243]. Словники української мови фіксують 77 відприкметникових утворень із префіксом **пре-**.

Як і в суфіксальних моделях, модифікованими в напрямку посилення інтенсивності ознаки проти вираженої твірним прикметником є ад'єктиви, які виражають: а) внутрішні, фізичні якості когось чи чогось: *превеселий, прегіркий, предобрий, предобродушний, презабавний, презлий, прелютний, премилый, премудрий, пренепорочний, преніжний, препаршивий, препоганий, пресмачний, пресолодкий, пресумний, прехитрий*; б) зовнішні ознаки осіб, предметів, речей: *превеликий, превисокий, прегарний, прегустий, предовгий, прекумедний, препишний, пресвітлий, претовстий, прехороший, пречорний*.

За допомогою префікса **пре-** модифікуються значення й інших семантичних типів прикметників, зокрема тих, які виражають ознаки особи за соціальним статусом особи (*пребагатий, пребідний*), за віковими особливостями (*престарий, предвічний*), інші ознаки предметів (*предорогий, прерізний, прецікавий*), однак таких утворень мало.

Характерно, що префікс **пре-** в українській мові може поєднуватися із суфіксальними деад'єктивами із семантикою сильного вияву ознаки, посилюючи ступінь вияву ознаки в предметі, наприклад: *предовжелезний, предовженний, презлющий, препоганющий* та ін.

Префікс **пра-** в модифікації ознаки щодо її посилення належить до периферійних засобів, за його допомогою утворено 11 деад'єктивів аналізованої семантики: *правіковий, правічний, прадавній, праісторичний, праслов'янський, прастарий*.

Деад'єктиви з префіксами іншомовного походження

ультра-, архі-, супер-, екстра-

Словотвірні моделі із запозиченими префіксами **ультра-, архі-, супер-, екстра-** становлять периферію словотвірної категорії «сильний вияв ознаки» в українській мові, за їх допомогою утворено відповідно 22, 2, 6 та 3 деад'єктиви, однак коло таких дериватів постійно розширюється. Лише за останнє двадцятиліття з'явилися деад'єктиви *архіамбіційний, архіглобальний, ультраактуальний, ультрабезпечний, ультраінформаційний, ультрасяючий, суперактуальний, супервідповідальний, супервіковий, супергероїчний, суперідеологічний, суперінноваційний, суперкубковий, супермелодійний, суперпрем'єрний, суперпрогресивний, суперпронатівський, суперцивілізований* [4]. Характерною їхньою особливістю є те, що в межах словотвірної категорії «сильний вияв ознаки» такі утворення виражають максимально високий ступінь вияву ознаки.

Категоризування сильного вияву ознаки за допомогою префіксів іншомовного походження зазвичай здійснюється в межах прикметників, які виражають внутрішні якості когось чи чогось: *ультражорстокий, ультрабезпечний, ультрапористий, ультрарозріджений, архіамбіційний, супервідповідальний, супергероїчний, суперінноваційний, супермелодійний*,

екстраординарний та ін. Меншою мірою в модифікації ознаки щодо її посилення використовуються твірні прикметники, які виражають зовнішні ознаки осіб, предметів, речей (*ультрасяючий, ультрафіолетовий, ультрачервоний, ультрамодний*), ознаки за відношенням до часу (*ультрасучасний*), до призначення (*ультраселективний*), інші ознаки (*суперпронатівський, суперпрем'єрний, ултралівий, ултраправий* тощо).

Прикметникові утворення із словотвірним значенням
'надмірний вияв ознаки'

Більшість дериватологів відприкметникові ад'єктиви на зразок *завеликий, надгустий* розглядають у рамках словотвірного значення 'високий вияв ознаки', пор. «звичайно він (префікс *за-* Б. Г.) має значення близьке до прислівника *дуже* в аналітичних формах ступеня надмірності (*завузький – дуже вузький, зависокий – дуже високий*)» [5, 173]; «прикметниковий префікс *над-* із значенням дуже високої міри вияву ознаки розвинувся в українській мові порівняно пізно» [3, 246].

Проте такі деад'єктиви у градуальних модифікаціях ознаки репрезентують не словотвірну категорію «сильний вияв ознаки», а окрему дериваційну категорію «надмірний вияв ознаки». Ономазіологічна структура вказаних деад'єктивів включає прислівник-модифікатор *надто* і твірний прикметник. Дослідники зауважили характерну особливість відприкметникових дериватів із словотвірною семантикою надмірного вияву ознаки: «Специфіку словотвірного значення цих похідних добре видно на тлі семантики попередніх прикметників із значенням 'сильний вияв ознаки', пор. неможливість субституції деривата *завеликий* деад'єктивами *величезний* чи *превеликий* без суттєвих семантичних змін у такому реченні: «У картини *завеликий* розмір. Вона, безперечно, виграла б при меншому габариті» (О. Довженко). Картина може не відзначатися великими розмірами і все-таки бути *завеликою*, але при цьому не *величезною* чи *превеликою*» [1, 43]. Префікс *за-* в утворенні прикметників на позначення надмірного вияву ознаки, тобто вияву ознаки в предметі більшого мірою, ніж потрібно, «поширений, особливо в народно-розмовній мові й у мові художньої літератури, і досить продуктивний, про що свідчить, зокрема, вживання його в запозичених словах: *заделікатний, заінфантільний* і под.» [3, 246]. Таких утворень в українській мові є 33.

Твірною базою словотвірного категоризування надмірного вияву ознаки за допомогою префікса *за-* в українській мові є прикметники на позначення зовнішніх ознак когось чи чогось – *забілий, завеликий, зависокий, завузький, заглибокий, загострий, загрубий, задовгий, заздоровий, зазелений, закороткий, замалий, занизький, запишний, затісний, затонкий, заширокий* та їхніх внутрішніх, фізичних якостей – *заважкий, загустий, заделікатний, задешевий, задобрий, залегкий, замудрий, занемічний, зарозумний, заслабий, затяжкий, зашвидкий*. Значно рідше – на позначення темпоральних ознак (*завчасний, запізній, заранній*) та вікових особливостей (*замолодий, застарий*).

Іншим типом деад'єктивів, які репрезентують словотвірну категорію «надмірний вияв ознаки» в українській мові, є утворення з префіксом *над-* (39 дериватів). Твірними для них є передовсім прикметники, які вира-

жають внутрішні, фізичні якості когось чи чогось: *надвлучний, надвиразний, надгустий, наддалекобійний, надзвичайний, надлегкий, надлюдський, надміцний, надпотужний, надприродний, надсильний, надскладний, надтвердий, надточний, надударний, надцілкий, надчистий, надчутливий, надчуттєвий, надшвидкісний*. Низку таких утворень засвідчено від прикметників на позначення зовнішніх ознак когось чи чогось (*надвеликий, надвисокий, надвисотний, надглибокий, наддовгий*) та ознак за відношенням до часу (*надранній, надстроковий, надтерміновий*).

В англійській мові категоризування сильного вияву ознаки словотвірними засобами немає. Функціонально-семантичними відповідниками до українських деад'єктивів словотвірної категорії «сильний вияв ознаки» в англійській мові є передовсім словосполучення прислівника відповідної семантики і прикметника, тобто синтаксичні засоби категоризування дійсності. Українським деад'єктивам словотвірної категорії «сильний вияв ознаки» в англійській мові відповідають зазвичай словосполучення прислівника *very* та прикметника: *тихесенький – very quiet (gentle), тонісенький – very thin (fine), височенний, височезний – very high, довжелезний – very long, старезний – very old, товстелезний – very fat (stout, corpulent), широчезний – very broad (wide), багатющий – very rich, злющий – very angry, прегарний – very beautiful (nice, lovely), предобрий – very kind (nice), премудрий – very wise (sage), препоганий – very bad, преславний – very fine (pleasant), прехитрий – very cunning*.

Крім прислівника *very*, у складі словосполучення можуть бути також інші, близькі до нього за значенням, наприклад *quite, uncommonly*: *новесенький, новісінький – quite new, величезний – uncommonly large* тощо.

Як уже зазначалось, градацію ознаки в англійській мові можуть передавати прості ад'єктивні слова [6]. Такі англійські прикметники, як *aged* 'старезний', *wee, tiny* 'малосінький', *furious* 'злющий' і под., виражають високий ступінь вияву ознаки своїми лексичними значеннями, засвідчуючи лексико-семантичний спосіб категоризування високого ступеня ознаки.

Натомість категоризування надмірного вияву ознаки в англійській мові здійснюється за допомогою словотворчих засобів, зокрема префіксів **over-, super-, ultra-, hyper-**.

Деад'єктиви з префіксом **over-**

Префікс **over-** в англійській мові за походженням належить до прийменникових і значною мірою відбиває полісемію вихідного для нього прийменника, хоч за спостереженням дериватологів, дериваційний формант показує дещо менший діапазон полісемії, ніж його морфологічний аналог [7, 374]. Словотвірна модель «over + прикметник» «утворює прикметники із оцінним значенням надмірності чого-небудь: *over-cautious* – надто обережний, *over-curious* – надто цікавий, *over-delicate* – надделікатний, надчутливий (про прилади)» [2, 111]. У категоризуванні надмірного вияву ознаки зазначена модель в англійській мові є найпродуктивнішою (116 дериватів), і здійснюється воно переважно на базі прикметників, які позначають внутрішні якості когось чи чогось: *over-active* 'надто активний', *over-affectionate* 'надмірно ніжний', *over-anxious* 'надмірно,

занадто тривожний', *over-bitter* 'занадто гіркий', *over-bold* 'занадто сміливий', *overbusy* 'надмірно зайнятий', *over-careful* 'надмірно обережний', *over-caring* 'надмірно заклопотаний', *over-civil* 'надмірно ввічливий', *over-civilized* 'надмірно цивілізований', *over-cold* 'надто, надмірно холодний', *over-committed* 'який має надмірні зобов'язання чи обов'язки', *over-confident* 'надмірно впевнений', *over-credulous* 'занадто довірливий', *over-curious* 'надмірно цікавий, занадто допитливий', *over-daring* 'занадто сміливий', *over-dry* 'занадто сухий', *over-earnest* 'занадто серйозний', *over-easy* 'надто легкий', *over-exacting* 'надмірно вимогливий', *over-familiar* 'занадто близький, фамільярний', *over-fat* 'надто жирний', *over-favourable* 'надто сприятливий', *over-fed* 'занадто нагодований', *over-feeble* 'занадто слабкий', *over-fine* 'занадто витончений', *over-fluent* 'занадто плавний (про мову)', *over-fond* 'занадто люблячий, ніжний', *over-free* 'занадто вільний, незалежний', *over-glad* 'надмірно радий', *over-greedy* 'занадто жадібний', *over-grievous* 'надто болісний, тяжкий', *over-happy* 'занадто щасливий', *over-hard* 'надто твердий', *over-hardy* 'надто відважний, стійкий', *over-harsh* 'надто суворий', *over-hasty* 'занадто поспішливий', *over-heavy* 'занадто тяжкий', *over-hot* 'занадто гарячий', *over-intellectual* 'надмірно розумний, інтелектуальний', *over-kind* 'занадто добрий', *over-lavish* 'занадто щедрий', *over-liberal* 'надто ліберальний', *over-light* 'занадто вільний, легкий (у різних значеннях)', *over-loud* 'занадто голосний, шумний', *over-luscious* 'занадто соковитий', *over-masterful* 'занадто майстерний', *over-modest* 'занадто скромний', *over-proud* 'занадто гордий', *over-prying* 'занадто допитливий', *over-rigid* 'надто жорстокий', *over-rigorous* 'занадто суворий', *over-ripe* 'занадто доспілий, переспілий', *over-salt* 'надмірно солений', *over-scrupulous* 'занадто скрупульозний', *over-sensitive* 'занадто чуйний, вразливий', *over-slow* 'занадто повільний', *over-solicitous* 'надмірно турботливий', *over-strait* 'занадто суворий', *over-strict* 'занадто суворий, строгий', *over-strong* 'надмірно сильний', *over-sweet* 'занадто солодкий', *over-tedious* 'який занадто стомлює', *over-thoughtful* 'занадто задуманий, переповнений думками', *over-usual* 'занадто звичайний', *over-violent* 'надмірно, занадто жорстокий', *over-warm* 'занадто мокрий', *over-weak* 'занадто слабкий', *over-wet* 'занадто мокрий', *over-wise* 'занадто мудрий', *over-zealous* 'занадто завзятий'.

Інші типи прикметників у категоризуванні надмірного вияву ознаки репрезентовано небагатьма деад'єктивами. При цьому певну продуктивність виявляють лише прикметники, що вказують на зовнішні ознаки когось чи чогось: *overblown* 'надмірно роздутий', *over-bright* 'надмірно, занадто яскравий', *overfearful* 'занадто страшний', *over-great* 'занадто великий', *over-high* 'надмірно високий', *over-large* 'занадто великий', *over-lean* 'занадто худий', *over-little* 'занадто малий', *over-long* 'занадто довгий', *over-low* 'занадто низький', *over-nice* 'надмірно гарний', *over-risen* 'який зріс занадто високо', *over-short* 'занадто короткий', *over-subtle* 'занадто тонкий', *over-tender* 'занадто тендітний', *overworn* 'надмірно поношений'.

Поодинокі деад'єктиви із словотвірнокатегорійним значенням 'надмірний вияв ознаки' утворено від прикметників, які виражають ознаки за

відношенням до часу (*over-carly* 'надмірно ранній; передчасний', *over-old* 'надмірно старий; антикварний'), до соціального стану (*over-rich* 'надмірно багатий'), до місця (*over-close* 'дуже близький', *overforward* 'надмірно передній').

Деад'єктиви з префіксом **super-**

Ще в середньоанглійський період в англійській мові з'являються окремі запозичення ад'єктивів з латинської мови з префіксом **super-**, зокрема *super-excellent* 'найвищою мірою чудовий', *supernatural* 'надприродний', *superfine* 'вищого гатунку', *superserviceable* 'який надає послуги понад те, що бажано', *supersensual* 'надчуттєвий' та ін., однак як дериваційний формант системи словотвору англійської мови префікс **super-** стає щойно в XIX ст., використовуючись у термінах анатомії, ботаніки, хімії, медицини, у професійному мовленні бізнесу, кіно та промислового виробництва [8, 145–146]. У сучасній англійській мові відзначено 59 таких утворень. Семантично зазначений префікс в англійській мові належить до локативних, які розширили своє значення до надмірності [7, 397].

Твірні прикметники, які фіксують ономасіологічні ознаки аналізованих деад'єктивів, зазвичай позначають внутрішні, фізичні якості предметів: *super-acid* 'надмірно їдкий', *superaudible* 'занадто високий, щоб бути почутим', *superconscious* 'який перевершує людську свідомість', *supercritical* 'надкритичний', *supereminent* 'який виділяється серед інших гідністю, званням', *superexcellent* 'найвищою мірою чудовий', *superfine* 'надмірно вишуканий, витончений', *superheavy* 'надважкий, надмасивний', *superhuman* 'надлюдський', *superindividual* 'вищий чи більший, ніж індивідуальний', *superintelligent* 'надрозумний, надкмітливий', *supernumerary* 'понадштатний, який переважає нормальну кількість, надкомплектний', *superordinary* 'який переважає за класом, ступенем', *superphysical* 'який переважає межі того, що є персональним', *superplastic* 'надпластичний (про матеріал)', *superrational* 'який перебуває за межами (людського) розуму', *supersensible* 'надчуттєвий', *supersensitive* 'надчуттєвий; надчутливий', *supersensual* 'надчуттєвий, духовний, ідеальний; занадто чутливий', *supersonic* 'надзвуковий; ультразвуковий', *supersubstantial* 'надматеріальний, духовний', *supersubtle* 'занадто витончений; надпроникливий', *super-superlative* 'більш ніж вищий ступінь порівняння', *super-temporal* 'надчасовий', *superterrestrial* 'неземний, небесний' і т. д.

Деад'єктиви з префіксом **ultra-**

В англійській мові категоризування надмірного вияву ознаки здійснено на базі трьох десятків прикметників за допомогою префікса **ultra-**, який використовується як у термінотворенні, так і в загальномовній деривації. Як і попередній префікс, аналізований формант розвинувся із латинського *ultra* 'поза, за межами', але як словотворчий префікс системи словотвору англійської мови остаточно сформувався щойно в XIX ст. [8, 149]. Префікс **ultra-** у прикметниковій деривації семантично тяжіє до локативних (пор. семантику лат. *ultra*), однак у ряді випадків реалізує семантичний потенціал градуальних модифікацій, зокрема в напрямку надмірного вияву ознаки, категоризування якого здійснено на базі прикметників на позначення внутрішніх якостей когось або чогось: *ultrabasic* 'ультра-

основний', *ultracold* 'надзвичайно холодний', *ultrafidian* 'занадто довірливий', *ultra-high* 'надзвичайно високий (про радіохвилі)', *ultralight* 'надзвичайно легкий', *ultramicroscopic* 'занадто малий, щоб бути побаченим оптичним мікроскопом', *ultra-short* 'ультракороткий (про радіохвилі)', *ultrasonic* 'надзвуковий', *ultrastable* 'надстабільний', *ultraviolet* 'який перебуває за межами фіолетового кінця видимого спектра', *ultra-human* 'який подолав межі людського', *ultra-natural* 'який подолав межі природного' тощо.

Деад'єктиви з префіксом **hyper-**

У системі англійського словотвору в реалізації словотвірної категорії «надмірний вияв ознаки» функціонує модель «*hyper* + прикметник», за якою утворюються «прикметники термінологічного характеру зі значенням 'надмірності' або 'перевищення норми': *hyperacoustic* – надзвуковий» [2, 110]. Таких утворень у сучасній англійській мові засвідчено 26. Формування цієї моделі оперте на старогрецькі слова із **hyper-** зі значенням 'надто багато', 'надлишковий'. «Англійські слова з **hyper-** з'являються у пізньосередньоанглійський період, а найбільш частотними стають у 17 ст., більшість із яких є англізованими старогрецькими термінами риторики, просодики і т. д. Від 1600 р. **hyper-** можна вважати англійським формантом ...» [8, 188].

У категоризуванні надмірного вияву ознаки за допомогою префікса **hyper-** в англійській мові залучені прикметники, які виражають внутрішні якості осіб або предметів: *hypercorrect* 'надсумлінний', *hypercritical* 'занадто строгий', *hyperphysical* 'надприродний', *hypersensitive* 'надчутливий', *hypersonic* 'надзвуковий', *hypersceptical* 'занадто скептичний', *hyperaccurate* 'надто акуратний', *hyperactive* 'занадто активний', *hyperacute* 'надто гострий', *hyperfastidious* 'занадто вибагливий', *hyper-idealistic* 'надто ідеалістичний', *hyper-moral* 'занадто моральний', *hyper-neurotic* 'надто невротичний', *hyper-obtrusive* 'занадто нав'язливий', *hyper-orthodox* 'занадто ортодоксальний', *hyper-ridiculous* 'занадто смішний, безглуздий', *hyper-sentimental* 'занадто сентиментальний' та ін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, у мовній категоризації світу словотвірними засобами спостерігаються помітні відмінності. В українській мові категоризування дійсності в сегменті словотвірної семантики «сильний вияв ознаки» здійснюється низкою суфіксальних та префіксальних словотвірних типів, які характеризуються певними особливостями функціонування. Натомість в англійській мові категоризування сильного вияву ознаки словотвірними засобами немає, у ній категоризація здійснюється синтаксичними засобами, зокрема словосполученнями прислівників *very*, *quite*, *uncommonly* та прикметника або лексико-семантичним способом, лексичною семантикою простого ад'єктива. Щодо словотвірного категоризування «надмірного вияву ознаки», то в українській мові воно репрезентовано двома словотвірними типами деад'єктивів із префіксами *za-* та *nad-*. В англійській мові ця словотвірна категорія багатша словотвірними типами (деад'єктивами з префіксами *over-*, *super-*, *ultra-*, *hyper-*) та наповненням похідними.

Перспективи подальшого дослідження словотвірної категоризації дійсності в українській мові у зіставленні з англійською мовою пов'язана, з одного боку, із поширенням опрацьованої методики на контрастивний аналіз результатів категоризації світу словотвірними засобами, зафіксованими в десубстантивах та девербативах зіставляваних мов із тим, щоб отримати цілісну картину типологічного й індивідуальномовного в цій ділянці мисленнєво-мовленнєвої діяльності, а з іншого – з поглибленням самого аналізу лінгвальної категоризації дійсності та знань про неї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грещук В. В. Український відприкметниковий словотвір. Івано-Франківськ : Вид-во «Плай» Прикарпат. ун-ту ім. В. Стефаника, 1995. 208 с.
2. Мешков О. Д. Словообразование современного английского языка. Москва : Наука, 1976. 246 с.
3. Словотвір сучасної української літературної мови / відп. ред. М. А. Жовтобрюх. Київ : Наук. думка, 1979. 406 с.
4. Словотворчість незалежної України. 1991–2011 : словник / уклад. А. Нелюба. Харків : Харків. історико-філол. т-во, 2012. 608 с.
5. Сучасна українська літературна мова : Морфологія / відп. ред. В. М. Русанівський. Київ : Наук. думка, 1969. 584 с.
6. Givon T. Notes on the Semantic Structure of English Adjectives. *Language*. 1970. V. 4. № 4. P. 816–837.
7. Lieber R. English Word-Formation Processes Observations, Issues, And Thoughts On Future Research. *Studies in Natural Language and Linguistic Theory, Štekauer, P. and R. Lieber (eds.)*. V. 64. Handbook of Word-Formation. Dordrecht : Springer, 2005. P. 357–427.
8. Marchand H. The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation. A Synchronic-Diachronic Approach. Wiesbaden : Otto Harrassowitz, 1960. 379 p.

REFERENCES

1. Greshchuk, V. V. (1995) Ukrainian Deadjective Word Formation. Ivano-Frankivsk : Publ. «Plai» Precarpathian National Vasyl Stefanyk University. 208 p. [in Ukrainian].
2. Meshkov, O. D. (1976) Word Formation in Modern English. Moscow : Nauka. 246 p. [in Russian].
3. Word Formation of Contemporary Ukrainian Literary / chief editor M. A. Zhovtobriukh. Kyiv : Nauk. Dumka, 1979. 406 p. [in Ukrainian].
4. Word Formation of Independent Ukraine. 1991–2011 : dictionary / editor. A. Neliuba. Kharkiv : Kharkiv historical-philol. company, 2012. 608 p. [in Ukrainian].
5. Modern Ukrainian Literary Language : Morphology / chief editor. V. M. Rusanivskyi. Kyiv : Nauk. Dumka, 1969. 584 p. [in Ukrainian].
6. Givon, T. (1970) Notes on the Semantic Structure of English Adjectives. *Language*. V.4. № 4. P. 816–837. [in English].
7. Lieber, R. (2005) English Word-Formation Processes Observations, Issues, And Thoughts On Future Research. *Studies in Natural Language and Linguistic Theory, Štekauer, P. and R. Lieber (eds.)*. V. 64. Handbook of Word-Formation. Dordrecht : Springer. P. 357–427. [in English].
8. Marchand, H. (1960) The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation. A Synchronic-Diachronic Approach. Wiesbaden : Otto Harrassowitz. 379 p. [in English].

WORD-FORMING CATEGORIES «STRONG SIGN MANIFESTATION «AND» EXCESSIVE SIGN MANIFESTATION» IN THE UKRAINIAN LANGUAGE IN COMPARISON WITH THE ENGLISH LANGUAGE**Bogdan GRESHCHUK***Candidate of Philology, Leading Specialist of the Educational and Scientific**Institute of Ukrainian Studies at the Vasyl Stefanyk**Precarpathian National University (Ukraine, Ivano-Frankivsk).**E-mail: akellapostal2@gmail.com**Web of Science Researcher ID: Q-8169-2018**ORCID ID: 0000-0002-8764-0398*

*The article in comparative aspect analyzes the categorization of reality by word-forming means in the segment of word-forming semantics «strong sign manifestation» and «excessive sign manifestation» in inter-adjective derivation in Ukrainian and English. It is established that in the Ukrainian language, the basis of the adjectives of the word-forming category «strong manifestation of a sign» lies in the phrase combination of the adverb-modifier «very» and creative adjective: *duzhe bilyi – biliusinkii* (very white – white), *duzhe staryi – stareznyi* (very old – old), *duzhe dobryi – predobryi* (very good – good). In the Ukrainian language, categorization of strong sign manifestation by word-forming means is represented by derivative models with the suffixes *-esenk-*, *-isink-*, *-usink-* (*-iusink-*), *-ushch-* (*-iushch-*), *-uch-* (*-iuch-*), *-ezn-*, (*-elezn-*), *-enn-* and prefixes *pre-*, *pra-*. Each of the models has its own peculiarities concerning semantic types of creative adjectives, emotional-expressive coloring and the sphere of functioning of derivatives. The periphery of the word-forming category «strong sign detection» in the Ukrainian language is models with borrowed prefixes *ultra-*, *arch-*, *super-*, *extra-*. The range of adjectives with such prefixes is constantly expanding. Most derivatologists consider deadjectives derived from adjectives, such as *zavelykyi* (too large), *nadgustyi* (super-thick), within the word-formation meaning «high sign manifestation». The article justifies that such deadjectives represent not the word-forming category «strong sign manifestation», but a separate derivative category «excessive sign manifestation». In English, there is no categorization of strong sign manifestation by word-forming means. The linguistic categorization of the world in that segment is performed by syntactic means, such as the phrases with adverbs *very*, *quite*, *uncommonly*, and the adjective, or the lexical semantics of a simple adjective, for example: aged ‘*stareznyi*’, wee, tiny ‘*maliusinkyi*’, furious ‘*zliushchyi*’ and other. Instead, categorization of overexpression in English is done by word-forming tools, including derivative models with prefixes *over-*, *super-*, *ultra-*, *hyper-*. They differ in their productivity by the types of semantics of generative adjectives and the spheres of functioning. The kernel of the word category «excessive sign manifestation» in the English language is the formation with the prefix *over-*, and the periphery - the adjectives with other prefixes.*

Key words: *deadjective, word-forming category, word-forming categorization, strong sign manifestation, excessive sign manifestation, Ukrainian, English.*

Статтю подано до редколегії 3.09.2019.